

POKLAD Z VYSOKÉ U JEVÍČKA

Největší známý
mincovní depot ze 17. století

Dagmar Grossmannová
Jana Němcová

2024

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO

Roman Línek	7
Jiří Mitáček	9
Poděkování	11

NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI

Úvod	15
Přírodní podmínky	16
Starší archeologické nálezy a historie obce	18
Kartografické podklady	21
Archeologický výzkum	26
Bonusové nálezy v rámci výzkumu	36
Poznatky ke staršímu osídlení Vysoké	42
Závěr	43

NUMISMATICKÁ ANALÝZA

Úvod k numismatické části	48
Morava v době ukrývání depotu	49
Složení nálezu z Vysoké u Jevíčka	54
Zlaté mince v nálezu	54
Stříbrné mince v nálezu	58
Zhodnocení pokladu z Vysoké u Jevíčka	94
Úvod ke katalogu	97

KATALOG ZLATÝCH RAŽEB

Itálie	100
Polsko	100
Německo	101
Spojené Nizozemské provincie	102

KATALOG STŘÍBRNÝCH RAŽEB

Morava	vládní ražby	106
	Olomouc, biskupství	129
Čechy	vládní ražby	138
	rodové ražby	194
Kladsko	vládní ražby	204
Slezsko	vládní ražby	214
	knížectví a města	267
Dolní Rakousy	vládní ražby	295
Štýrsko	vládní ražby	328
	rodové ražby	345
Korutany	vládní ražby	346
Tyroly	vládní ražby	353
Přední Rakousy	vládní ražby	379
Uhry	vládní ražby	380
	nepřidělené habsburské	
	vládní ražby	384
Salcburk	arcibiskupství	386
Německé země		
	a říšské ražby	389
Dánsko		417
Itálie	Benátky	418
	Milán	421
Kuronsko		422
Polsko		423
Prusko		456
Sedmíhradsko		459
Spojené nizozemské provincie		460
Španělské Nizozemí		461
Švýcarsko		466
Mince neurčené		469

PRAMENY, LITERATURA	476
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	478
MAPOVÉ PODKLADY	479
POUŽITÉ ZKRATKY	479

VÁŽENÍ ČTENÁŘI,

s poklady se většina z nás setkává jen v pohádkách. Ale vzhledem k tomu, že zákony České republiky přisuzují vlastnictví hmotných pokladů ukrytých v zemi skoro vždy dotyčnému kraji, vidáme u nás na oddělení památkové péče Krajského úřadu Pardubického kraje různé poklady častěji. A některé opravdu stojí za to, jako například právě ten, o kterém si budeme číst v následující publikaci. Myslím, že z něj měl radost nejen nálezce, ale i přivolání archeologové a další muzejníci z našeho muzea v Litomyšli, kde se stane ozdobou sbírek. A nakonec to potěšilo i nás, představitele Pardubického kraje, který je novým vlastníkem pokladu.

Chci poděkovat poctivému nálezci za včasné ohlášení nálezů, které dopomohlo k šetrnému prozkoumání místa. Ocenili jsme to i zvláštním finančním darem nálezci nad zákonnou povinnost kraje. Další dík patří i všem odborníkům, kteří se podíleli jak na dohledání celého pokladu, tak na restaurování mincí a dalších vzácných předmětů, což v tomto množství nebylo rozhodně jednoduché.

V neposlední řadě patří poděkování těm, kteří nález odborně zpracovali, posoudili, zjistili, co z něj můžeme vyčíst a poodhalili nám jeden dávný příběh, který vyzdvihuje význam archeologie pro poznání a pochopení historie nejen území kraje, ale celé naší vlasti. Za tímto posledním počinem je spolupráce krajského Regionálního muzea v Litomyšli s Moravským zemským muzeem v Brně a jejich odborných týmů pod vedením Jany Němcové a Dagmar Grossmannové.

Budu velmi rád, když příběh pokladu z Vysoké u Jevíčka zaujme jak odborníky z oblasti archeologie či numismatiky a poučené laiky z řad milovníků kultury, tak i další zájemce z řad široké veřejnosti.

*Ing. Roman Línek, MBA
náměstek hejtmana Pardubického kraje
pro investice a kulturu*

JIŽ 207 LET

přináší pracovníci Moravského zemského muzea naší vědě i široké veřejnosti nové poznatky o naší historii, společnosti i prostředí, v němž žijeme. Jak zaznamenal i fenomenální Ottův slovník naučný v roce 1888, byly doby, kdy na území historické Moravy nahrazovalo muzeum dokonce i vědeckou akademii. Dodnes si pak vedle akademických institucí zachovává status multioborové výzkumné, dokumentační, edukační a popularizační organizace s širokým záběrem napříč přírodními i humanitními obory a tématy.

Mezi jedinečné specializace, na něž muzeum klade důraz, patří i jedna z nejvýznamnějších pomocných věd historických – numismatika, v tradičním pojetí a záběru Numismatického oddělení Historického muzea Moravského zemského muzea pak vnímaná prismaticem peněžních dějin, jako důležitého proudu výzkumu hospodářských dějin.

Bylo tak přirozené, že když došlo začátkem července 2020 k jedinečnému nálezů mincovního pokladu v malé vesničce Vysoké z Jevíčka, která se sice nachází v dnešním Pardubickém kraji, ale na území historické Moravy, tak se kolegové z Regionálního muzea v Litomyšli, respektive zástupci Pardubického kraje obrátili na Moravské zemské muzeum s dotazem na možnost spolupráce při zpracování tohoto unikátního objevu. Zejména skutečnost, že poklad se dochoval ve své celistvosti, z něj dělá neocenitelný pramen poznání života našich předků. Více než 7 tisíc mincí (z toho 12 zlatých dukátů) tak na dlouhé měsíce skončilo na stolech našich odborníků, kteří mince pečlivě zdokumentovali, popsali a vědecky zpracovali.

Výsledek jejich několikaleté práce nyní svíráte ve svých rukou. Rád bych jim i jejich kolegům z litomyšlského muzea poděkoval a popřál knize zástupy spokojených čtenářů. Vám, kteří jste si knihu pořídili, pak přeji poučné a zajímavé čtení a mnoho krásných chvil, obohacujících vaše obzory a prohlubující zájem o naši minulost.

S úctou

*Mgr. Jiří Mitáček, Ph.D.
Generální ředitel MZM*

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bychom rády poděkovaly všem, kteří byli nápomocni při zpracování této knihy, zejména:

Velké poděkování patří recenzentům knihy

prof. PhDr. Petru Vorlovi, CSc. (*Univerzita Pardubice*)

doc. PhDr. Vratislavu Janákovi, CSc. (*Slezská univerzita v Opavě*)

Za konzultace

Mgr. Haně Klimešové

kurátorka sbírek náboženství, tradice a lidové zvyky, řemesla, obchod, sklo a keramika, výtvarné umění, svítidla, Portmoneum RML

PhDr. Daně Stehlíkové, CSc.

historička umění specializovaná na umělecké řemeslo středověku a staršího novověku, bývalá pracovnice Národního muzea

Za pomoc při sestavování katalogu

Tomáši Smělému

Abalon, s.r.o.

Za grafické zpracování a sazbu knihy

Jiřímu Lehkému a Ludvíkovi Markovi

Abalon, s.r.o.

Zpracování tak velkého počtu mincí v krátké době by nebylo možné bez spolupráce dalších kolegů:

Velké poděkování patří zejména Mgr. Haně Tomančíkové (MZM),

kteřá provedla veškerá metrologická měření u všech mincí v nálezů a podílela se na sestavování katalogu mincí.

Poděkování patří rovněž kolegům, kteří se větší nebo menší měrou podíleli na determinaci mincí: Mgr. Martině Kvardové, Ph.D., Mgr. Dagmar Kašparové (MZM) a Mgr. Tomáši Zemanovi, Ph.D.

Zvláštní poděkování náleží všem, kteří spolupracovali na archeologickém výzkumu. Díky jejich svědomité práci v terénu byl zachráněn a zdokumentován zatím největší známý mincovní depot ze 17. století.

Dagmar Grossmannová a Jana Němcová

ÚVOD

Celý příběh „o pokladu“ začal na počátku července v roce 2020. Tehdy se nálezce z obce Vysoká (říkejme mu pan M) dostavil na městský úřad Jevíčko, kde oznámil nález několika mincí. Zástupci města společně s nálezcem pak zkontaktovali archeologické oddělení Regionálního muzea v Litomyšli (dále jen RML). Mince nálezce našel náhodou při své tradiční vycházce. Na louce za obcí, na parcele č. 278, si všiml místa, které rozryla divoká zvěř. Na tomto místě objevil drobné zlomky nádoby, mince a potom o kus dál ve svahu nalezl pozlacený prsten. Téhož dne se nálezce setkal s archeology přímo na místě nálezů. Pan M archeology seznámil se situací a odevzdal jim 225 nalezených mincí. Mezi nimi bylo i pět stříbrných tolarů. Archeologický výzkum byl zahájený mikrosondou 8. července 2020 (*Němcová-Kejval 2021*, 8). Depot mincí byl nalezen v extravilánu obce Vysoká, v prostoru s traťovým názvem *Za skálami*. Místo nálezů bylo označeno jako lokalita Vy I. Na katastru obce se nacházelo více tratí. Na historických mapách můžeme sledovat vývoj a postupné změny názvů. Mnohé z nich na současných mapách chybí. Na západ od prostoru *Za skálami* byla kupříkladu trať *Dopawa* nebo *Hlubný*. Trať *Dopawa* již z dnešní katastrální mapy zmizela. Na východ od trati *Za skálami* se nachází trať s názvem *U kříže*, a ještě východněji *Spaliska*. Trať *Za dvorem*, o které bude psáno níže, se původně rozkládala západně od cesty směrem z Březinek do Hartinkova a pak jihozápadně pod obcí Vysoká. Dnes se traťový název týká již jen jihozápadního prostoru pod osadou (*Němcová-Kejval 2021*, 10; viz mapové podklady online <https://ags.cuzk.cz>; <https://ags.cuzk.cz/archiv>; <https://mapy.cz>). V Kronice obce Vysoká jsou uvedeny např. názvy polních tratí, jak si je pamatoval v roce 1961 pětasedmdesátiletý výměnkář Josef Mlčoch (<https://vysoka.net/index.php#obec05>).

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

V současnosti náleží obec Vysoká k okresu Svitavy, který je součástí Pardubického kraje ve východních Čechách. Historicky však patří na území Moravy, podobně jako celá východní polovina svitavského okresu (*Felcman–Musil 2009, 23–24; Ošaneč–Martínková 2002, 9–37*). Obec Vysokou najdeme východoseverovýchodně od města Jevíčka. Leží již mimo úrodnou oblast Malé Hané (severní část Boskovické brázdy) v nadmořské výšce 562 metrů (obr. 1). V prostoru, kde leží obec, probíhá hranice dvou geografických celků Zábřežské a Dražanské vrchoviny. V literatuře se často setkáváme s geografickým zařazením území, na kterém obec leží pod Dražanskou vrchovinou (*Mackerle–Továrek–Vácová 1948, 19*). Avšak hranici mezi Dražanskou a Zábřežskou vrchovinou tvoří údolí toku Nectavy. Vysoká leží východně od tohoto údolí, na severním okraji vyvýšeniny nazývané Kladecká planina. Je součástí přírodního parku Bohdalov–Hartinkov a náleží k celku Zábřežské vrchoviny (*Demek a kol. 1965, 137*). Kvalitu půdy tady ovlivnila vysoká nadmořská výška oblasti a hlinitojílovité podloží, na kterém se půda vytvářela. Půda je slabě podzolovaná, nepříliš kvalitní (*Válek 1964, klad listů 18; Němcová–Kejval 2021, 8*).

Obr. 1 →
mapa přírodní podmínky, Vysoká a okolí, červeně vyznačeno místo nálezu
(autor Š. Lompart, podklad Národní geoportál INSPIRE [gov.cz])

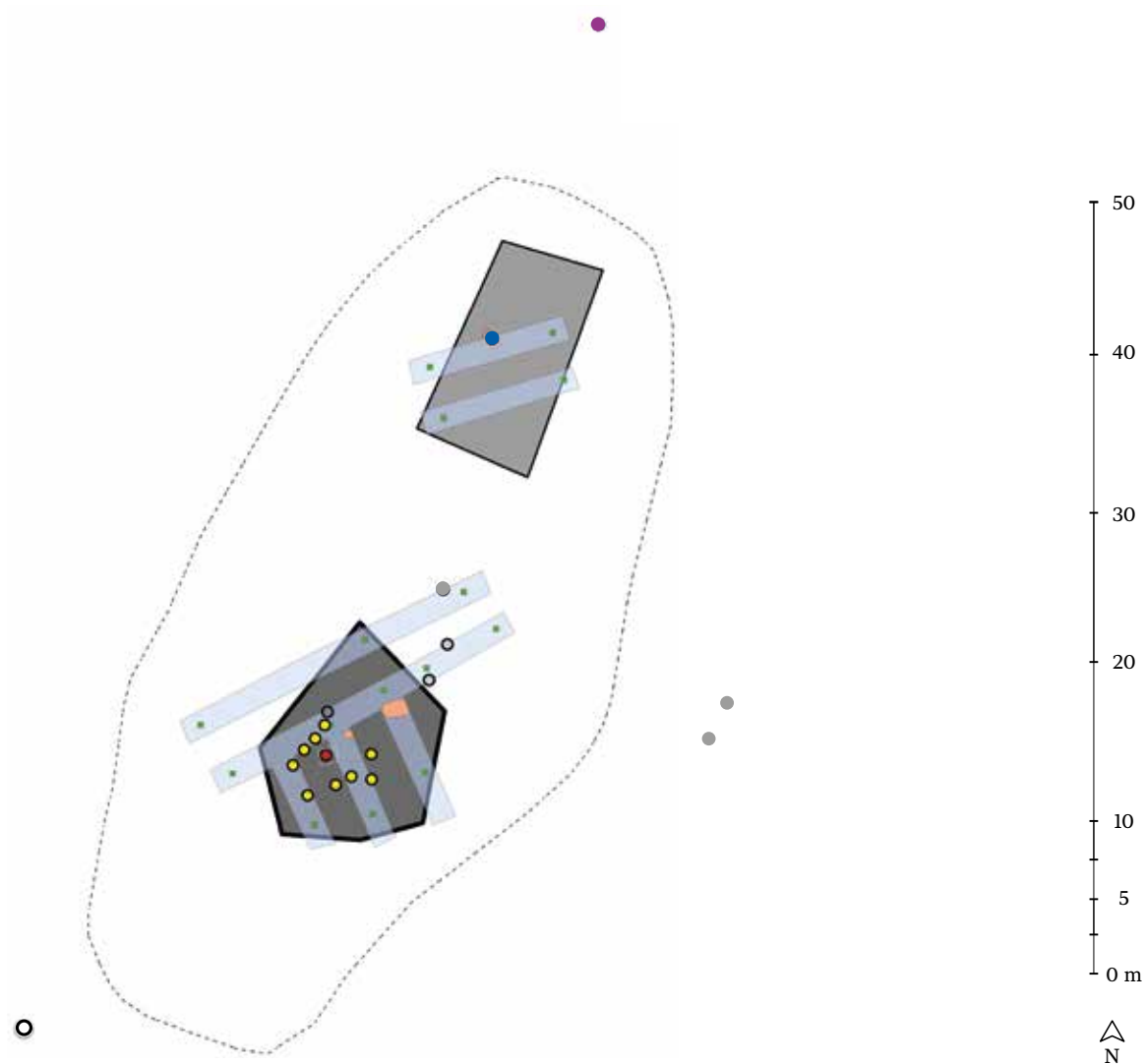
ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM

Archeologický výzkum byl zahájený 8. července 2020 a skončil 6. října téhož roku. Do výzkumu se zapojila skupina spolupracovníků RML s detektory kovů, kteří na výzkumu odpracovali přes 250 hodin. Prostor, ve kterém došlo k výzkumu, se proti původnímu místu nálezů na parcele č. 278 zvětšil. Důvodem bylo, že někdy v minulosti došlo pravděpodobně orbou k narušení a roztahání obsahu pokladu. Mince se koncentrovaly v širším prostoru mírné terénní vlny v blízkosti dnes již z části zrušené polní cesty (Němcová-Kejval 2021, 10). Informace o nalezených mincích bohužel přilákala na plochu výzkumu i nechtěné návštěvníky, kteří se snažili získat část mincí. Proto byla několikrát na lokalitu povolána hlídka Policie ČR. Prostor byl po dobu výzkumu monitorován Policií ČR a na ploše se střídaly hlídky z řad spolupracovníků (Němcová-Kejval 2021, 7).

V den, kdy ohlásil pan M nález mincí, byla archeology v místě objevu realizována zjišťovací mikrosonda o rozměrech 30×30 cm vedená do hloubky 40 cm, až na povrch podloží (obr. 9). Později se ukázalo, že tato mikrosonda se nacházela kousek od druhého jádra pokladu. Byly v ní nalezeny dvě mince. Na dně mikrosondy se objevila tmavě probarvená vrstvička, která mohla naznačovat existenci archeologických situací v blízkosti depotů (např. spojených s dvorem?), ale tato skutečnost se v průběhu výzkumu nepotvrdila (Němcová-Kejval 2021, 11).

Obr. 9 – mikrosonda (foto T. Čermák)

propálená vrstva	rýha
zlaté mince	sonda 2
depot č. 1	sonda 1
depot č. 2	rozptyl depotu č. 2
pečeť	rozptyl depotu č. 1
stříbrná mince	širší prostor nálezů
zlatý prsten	niveleta
stříbrná mince - tolar	

Obr. 10 - celkový plán výzkumu s jádry (autor zaměření a plánu M. Lanta)

NUMISMATICKÁ ANALÝZA

ÚVOD K NUMISMATICKÉ ČÁSTI

Z pohledu dnešních dnů se jedná o velmi šťastný příběh pokladu, který se dochoval ve své úplnosti a stal se z něj významný pramen nejen pro numismatiku a peněžní dějiny, ale např. i pro hospodářské nebo regionální dějiny. Není zcela běžné ani samozřejmé, aby se nalezené poklady dostaly do muzejních sbírek. Známe z poslední doby případy, kdy mincovní poklady skončily na černém trhu rozprodané kus po kuse, nezdokumentované a zbyla z nich pouze torza (např. boskovický poklad). Nepochybně existuje také celá řada nálezů, o kterých nevíme vůbec nic, pro vědecké účely jsou nenávratně ztraceny a jako historický pramen zcela zničeny. Poklad z Vysoké u Jevíčka tak přinesl nejen numismatikům jedinečnou příležitost ke studiu skladby oběživa a peněz v neklidné době 17. století.

Z pohledu původního majitele pokladu to sice již tak šťastný příběh nebyl vzhledem k tomu, že si jej nikdy nevyzvedl. Zjistit jeho majitele se nám sice již nikdy nepodaří, přesto však jeho prostřednictvím můžeme nahlédnout do světa peněz na pozadí válek a strachu nejen o vlastní majetek. Bývaly to právě válečné události, které nejvíce přispívaly k častějšímu ukrývání hotovostí. Stejně jako v případě pokladu z Vysoké u Jevíčka, který patří k velmi významným a zajímavým depotům především svým počtem dochovaných kusů. Svou dobou uložení spadá do období 17. století a se svými více než 7000 nalezenými mincemi patří k největším dochovaným mincovním pokladům na Moravě toho období vůbec. Jeho příběh začal v období třicetileté války za vlády Ferdinanda II. (1619–1637), kdy jeho majitel začal s ukládáním svých peněz do předem připraveného úkrytu, s nímž skončil až v roce 1671, kdy jsou datovány nejmladší mince v nález.

a 20 krejcarů z mincoven Praha, Kutná Hora a Jáchymov. Z mincí Ferdinanda III. (1637–1657) depot obsahuje pouze 3krejcarý ze všech tří mincoven, Prahy, Kutné Hory a Jáchymova, v počtu 248 kusů. K nejmladším českým vládním mincím v depotu patří ražby Leopolda I. (1657–1705) z mincoven v Praze a Kutné Hoře. Z nominálu to je 15krejcar v jednom exempláři, 16 kusů 3krejcarů a 22 krejcarů.

Obr. 26 – Tolar Rudolfa II. z roku 1591 z kutnohorské mincovny se zobrazením císařského orla od Antonia Abondia na reversu (č. 701)

Obr. 27 – V nálezu z Vysoké u Jevíčka se dochovala jediná kiprová (nehodnotná) mince ražená mincovním konsorciem, 150krejcar z roku 1622, na kterém je patrný pokus o retušování letopočtu (č. 847)

Polnische Sechser.

Polnische groschen Polnische kre.

Schlesische gröschlein.

Bromberger halbe batzen

Schweitzer kre.

Lothringische

Colmarische

Schweitzerische

Chur Cölne kre.

Constantzische kre

Ungerlein

Trierische

und andere

ringhal-

tige

kreuzer und

dreyer.

Hachberg

Hachberg

Württemberg

ÚVOD KE KATALOGU

Katalog mincí z nálezů Vysoká u Jevíčka je rozdělen na dvě části: na katalog zlatých ražeb a katalog stříbrných ražeb. V obou částech jsou mince sestaveny podle tradičního řazení nejprve podle zemí, dále podle vydavatelů, mincoven, mincmistrů, nominálů a ročníků. U každé mince je uvedena metrologie (největší průměr a hmotnost), citace literatury, popř. doplňující poznámka. U každé mince je uvedeno inventární číslo sbírky Regionálního muzea v Litomyšli.

U katalogu stříbrných ražeb jsou na začátku katalogu řazeny domácí moravské ražby, vzhledem k tomu, že depot byl uschován na historickém území Moravy.

Z důvodu velkého počtu mincí, který poklad obsahuje, nejsou v katalogu vyobrazeny všechny mince. Pro zobrazení v katalogu byly prioritně vybrány hrubé mince (zlaté dukátové a stříbrné tolarové ražby), vyšší grošové a krejcarové nominály. Byl proveden výběr drobných nominálů podle zemí, vydavatelů a mincoven, zajímavé a cizí méně známé drobné mince.

Do katalogu byly zahrnuty i fragmenty mincí, které bylo možno alespoň částečně identifikovat, na konci katalogu jsou zařazeny fragmenty neurčené.

Fotografie mincí v katalogu jsou zpravidla zvětšeny na 150 % velikosti. Pokud je měřítko odlišné, je uvedeno u příslušné fotografie.

KATALOG ZLATÝCH RAŽEB

ITÁLIE

BENÁTKY

Antonio Priuli (1618–1623)

BENÁTKY

Giacomo Ranier ?

zecchino b. l.

20,3 mm; 3,482 g

Lit.: *Friedberg 2009*, 566, č. 1291

1. Inv. č. 19A-A-4937

1

POLSKO

MĚSTO GDAŇSK

Zikmund III. Vasa
(1587–1632)

GDAŇSK

Filip Klüwer

dukát 1595

21,3 mm; 3,460 g

Lit.: *Friedberg 2009*, 635, č. 10;

Kopicki 1976, 269, 44.7.II.9.

2. Inv. č. 19A-A-4938

2

KATALOG STŘÍBRNÝCH RAŽEB

MORAVA –
VLÁDNÍ RAŽBY

Ferdinand II. (1619–1637)

BRNO

Baltazar Zwirner

3krejcar 1624

20,8 mm; 1,672 g

Lit.: – (nelze blíže určit)

Pozn.: mince setřelá

1. Inv. č. 19A-A-4949

krejcar 1624

16,4 mm; 0,653 g

Lit.: *Halačka 2011*, 427, č. 888

2. Inv. č. 19A-A-4950

16,2 mm; 0,552 g

Lit.: *Halačka 2011*, 427, č. 888

3. Inv. č. 19A-A-4951

Kryštof Wohnsiedler

3krejcar 1624

20,8 mm; 1,474 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 884

4. Inv. č. 19A-A-4952

20,9 mm; 1,469 g

Lit.: *Halačka 2011*, 426, č. 887

5. Inv. č. 19A-A-4953

21,0 mm; 1,281 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 883

6. Inv. č. 19A-A-4954

20,7 mm; 1,418 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 884

7. Inv. č. 19A-A-4955

20,6 mm; 1,508 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 884

8. Inv. č. 19A-A-4956

20,9 mm; 1,487 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 885

9. Inv. č. 19A-A-4957

20,9 mm; 1,271 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 885

10. Inv. č. 19A-A-4958

21,2 mm; 1,294 g

Lit.: *Halačka 2011*, 426, č. 887

11. Inv. č. 19A-A-4959

21,1 mm; 1,796 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 885

12. Inv. č. 19A-A-4960

20,7 mm; 1,604 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 884

13. Inv. č. 19A-A-4961

21,1 mm; 1,425 g

Lit.: *Halačka 2011*, 426, č. 887 var.

14. Inv. č. 19A-A-4962

20,9 mm; 1,487 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 883a

15. Inv. č. 19A-A-4963

20,9 mm; 1,434 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 883

16. Inv. č. 19A-A-4964

20,8 mm; 1,638 g

Lit.: *Halačka 2011*, 425, č. 884

17. Inv. č. 19A-A-4965

21,4 mm; 1,536 g

Lit.: *Halačka 2011*, 426, č. 887 var.

Pozn.: "B" v perličkové kartuši

18. Inv. č. 19A-A-4966

7

8

11

13

15

1904

1905

1906

1907

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1,2:1

1,2:1

1,2:1

1,2:1

5966

5967

5968

5969

5970

5972

5973

5974

5976